

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การศึกษาวิหารที่สร้างในกระบวนการครุบาศรีวิชัย
ชื่อนักศึกษา	นายชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ
สาขาวิชา	ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม
ภาควิชา	ศิลปสถาปัตยกรรม
ปีการศึกษา	2540

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิหารที่สร้างในกระบวนการครุบาศรีวิชัย อันประกอบไปด้วยการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ และการศึกษาในเชิงสถาปัตยกรรม

1. การศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่การศึกษา เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุในการสร้างวิหารของครุบาศรีวิชัย รวมถึงบทบาทและหน้าที่ของวิหารที่สร้างในกระบวนการครุบาศรีวิชัย ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างจากวิหารที่สร้างในวัฒนธรรมล้านนาอย่างไร วิธีการศึกษาแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1) การศึกษากระบวนการครุบาศรีวิชัย 2) การศึกษาวิหารที่สร้างในวัฒนธรรมล้านนา ผลการศึกษาทั้งสองส่วน นำไปสู่การวิเคราะห์และสรุปสาเหตุในการสร้างวิหารของครุบาศรีวิชัย รวมถึงบทบาทของวิหารที่ใช้ในกระบวนการครุบาศรีวิชัย

ผลจากการศึกษาในส่วนนี้พบว่า วิหารที่สร้างในกระบวนการครุบาศรีวิชัย เกิดจากแนวคิดพื้นฐานของการบำเพ็ญเพียรบารมี เพื่อปรารถนาพุทธภูมิ หรือสำเร็จสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งในอนาคต ของครุบาศรีวิชัย จากแนวคิดดังกล่าว ทำให้ครุบาศรีวิชัยอยู่ในฐานะของพระโพธิสัตว์ ซึ่งกำลังบำเพ็ญเพียรบารมี ดังนั้นสร้างวิหารจึงถือเป็นทานบารมีประเภทหนึ่ง ที่ครุบาศรีวิชัยได้เลือกกระทำ ซึ่งอันสืบเนื่องจากการทำทานดังกล่าวนี้จะนำไปสู่การได้รับลัทธยานิเทศพยากรณ์จากองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นหนึ่งในธรรมสมุธาน 8 ประการ ของผู้ที่ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าพึงกระทำ ตามความเชื่อในพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท

2. การศึกษาในเชิงสถาปัตยกรรม เป็นการศึกษาถึงรูปแบบวิหารที่สร้างในกระบวนการครุบาศรีวิชัย ตามแนวทางของการศึกษาทางด้านสถาปัตยกรรม เนื้อหาประกอบไปด้วย การศึกษารูปแบบวิหารที่สร้างในกระบวนการ, พัฒนาการของวิหาร และมูลเหตุหรือปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดรูปแบบทางสถาปัตยกรรม วิธีการศึกษาเริ่มต้นด้วยการเลือกวิหารจำนวน 17 หลัง ที่สร้างในเขตภาคเหนือ เป็นกรณีศึกษาโดยนำไปวิเคราะห์ร่วมกับการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์

ผลการศึกษา เราพบว่า มีวิหาร 4 ประเภทที่สร้างขึ้นในกระบวนการครุบาศรีวิชัย คือ 1) วิหารหลวง(วิหารแบบทั่วไป) 2)วิหารพระนอน 3)วิหารพระพุทธรูป 4)วิหารแบบพิเศษ (วิหารที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ) วิหารทั้งหมดยังคงมีหน้าที่ใช้สอยตามแบบอย่างของวิหารในวัฒนธรรมล้านนาเช่นเดิม ยกเว้นวิหารบางประเภท เช่นวิหารพระนอน ซึ่งเราพบว่าในกระบวนการครุบาศรีวิชัยจะนิยมสร้างให้มีขนาดใหญ่ และมีหน้าที่ใช้สอยเพื่อทำกิจกรรมทางศาสนาแบบเดียวกันกับวิหารหลวง ในส่วนของแผนผังอาคาร พบว่าอาคารในแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าไม่มีการยกเก็จ เป็นลักษณะเด่นของวิหารหลวงที่สร้างในกระบวนการ และแผนผังที่ให้ความสำคัญต่อทางเข้าด้านข้างเป็นลักษณะเด่นของกลุ่มวิหารพระนอน วิหารพระพุทธรูป และวิหารแบบพิเศษ

ในส่วนของรูปทรงและโครงสร้างอาคาร พบว่าวิหารที่สร้างในกระบวนการครุบาศรีวิชัยยังคงรักษาไว้ซึ่งระเบียบแบบแผน ตามแบบอย่างของวิหารล้านนาโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งระเบียบโครงสร้างแบบมาต่างใหม่และสัดส่วนของรูปทรงหลังคา แต่มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องวัสดุและเทคนิคก่อสร้างสมัยใหม่ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลทำให้สามารถสร้างอาคารขนาดใหญ่ขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งของวิหารในช่วงนี้ อย่างไรก็ตาม อาคารขนาดใหญ่และวัสดุโครงสร้างสมัยใหม่ ก็ได้ทำให้สุนทรียภาพของอาคารเปลี่ยนไป เป็นรูปทรงอาคารที่แข็งกระด้างมากกว่าวิหารที่สร้างในวัฒนธรรมล้านนาแต่เดิม ส่วนทางด้านองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ไม่ว่าจะเป็น หน้าบัน ค้ำยัน หรือซุ้มประตูหน้าต่าง พบว่ามีการผสมผสานระหว่างรูปแบบงานสถาปัตยกรรมแบบพื้นเมืองกับแบบภาคกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของลวดลายต่างๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนที่แสดงถึงอิทธิพลของงานศิลปกรรมแบบรัตนโกสินทร์มากที่สุดส่วนหนึ่ง

สำหรับการศึกษาในส่วนพัฒนาการของวิหารนั้น ผลการศึกษาทำให้เราทราบว่า รูปแบบวิหารที่สร้างในกระบวนการครุบาศรีวิชัย มีปัจจัย 3 ประการที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการของรูปแบบ ได้แก่ ทุนทรัพย์ กำลังคนที่มีอยู่ในกระบวนการ และความก้าวหน้าทางด้านเทคนิคและวัสดุก่อสร้างสมัยใหม่ โดยพัฒนาการของวิหารนั้น เริ่มการจากอาคารขนาดเล็ก ในพื้นที่รอบนอกซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องทุนทรัพย์ ไปสู่อาคารขนาดใหญ่ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทุนทรัพย์และเทคโนโลยีสมัย ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อการกำหนดรูปแบบทางสถาปัตยกรรม